

Good Practice

Behandeling klimaatgerelateerde risico's in de ORSA

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEEM

Inhoud

Relevante
wet- en
regelgeving

Klimaat-
gerelateerde
risico's

Uitgangspunten
behandeling
van klimaat-
gerelateerde
risico's in de
ORSA

Inleiding

Klimaatgerelateerde risico's kunnen zich vertalen in fysieke en transitierisico's, die een materiële impact kunnen hebben op verzekeraars.

Gelet op de potentiële impact van klimaatgerelateerde risico's op zowel de actvazijde van de balans als de technische voorzieningen, verwacht DNB dat verzekeraars klimaatgerelateerde risico's in hun Own Risk and Solvency Assessment (ORSA) meenemen, door de invloed van deze risico's op hun risicoprofiel te analyseren en te beschrijven.

Indien er sprake is van een materieel risico, verwacht DNB dat de instelling hiervoor een relevant scenario uitwerkt in de ORSA ([zie ook de Q&A over klimaatgerelateerde risico's](#)).

Om een handvat te bieden voor het verwerken van klimaatgerelateerde risico's in de ORSA en inzicht te geven in de verwachtingen van DNB daarbij, heeft DNB een analyse uitgevoerd op de ORSA-inzendingen van 2018. Op basis van deze analyse zijn *Good Practices* geformuleerd.

In deze Good Practice wordt verder ingegaan op de relevante wet- en regelgeving. Het volgende hoofdstuk beantwoordt de vraag welke belangrijke klimaatgerelateerde risico's verzekeraars kunnen raken, zowel voor fysieke risico's als voor transitierisico's. Vervolgens worden in de vorm van *Good Practices* uitgangspunten gegeven voor het verwerken van klimaatgerelateerde risico's in de ORSA, zowel brancheoverstijgend als branchespecifiek.

Relevante wet- en regelgeving

Met deze *Good Practice* worden handvatten gegeven voor de toepassing van de volgende wet- en regelgeving:

- Artikel 262 van de Gedelegeerde Verordening Solvabiliteit II
- EIOPA Richtsnoeren 5, 7 en 8 voor de beoordeling van het eigen risico en de solvabiliteit

Het Europese toezichtraamwerk Solvency II schrijft in artikel 262 voor dat de ORSA de risico's dient te omvatten 'waaraan de onderneming blootstaat of bloot zou kunnen staan, rekening houdend met potentiële toekomstige veranderingen in haar risicoprofiel die het gevolg zijn van de onderneming of van het economisch en financieel klimaat, waaronder operationele risico's'. Tevens schrijft het raamwerk in richtsnoer 5 voor dat 'de onderneming elke ORSA, en de resultaten daarvan, met bewijsstukken moet staven en documenteren'.

Gelet op de potentiële impact van klimaatgerelateerde risico's op zowel de activazijde van de balans als de technische voorzieningen, verwacht DNB dat verzekeraars klimaatgerelateerde risico's in hun ORSA meenemen, door de invloed van deze risico's op hun risicoprofiel te analyseren en te beschrijven, met inachtneming van de aard, omvang en complexiteit van de risico's die inherent zijn aan haar activiteiten. DNB verwacht een weergave en toelichting van de uitkomsten van deze analyse in het ORSA-rapport. Indien uit de analyse blijkt dat klimaatgerelateerde risico's niet als materieel worden gezien – bijvoorbeeld omdat de verzekeraar niet blootstaat of zou kunnen staan aan deze risico's – verwacht DNB dit terug te zien in deze toelichting. Indien er wel sprake is van een materieel risico, verwacht DNB dat de instelling hiervoor een relevant scenario uitwerkt in de ORSA. Dit geldt zowel voor fysieke als voor transitierisico's.

Een nadere toelichting kunt u vinden in de bijgesloten [Q&A](#).

Klimaatgerelateerde risico's

Verzekeraars kunnen kwetsbaar zijn voor de fysieke gevolgen van veranderend weer (fysieke risico's) én voor de overgang naar een klimaatneutrale economie (transitierisico's).

Fysieke risico's

Het KNMI benoemt de volgende mogelijke gevolgen van veranderend weer: verschuivingen in wind- en stormpatronen, een toename van onder andere hitte, hagel en windstoten, extreme neerslag, droogte en overstromingen. Dit betekent dat schadelasten voor verzekeraars door klimaatverandering naar verwachting verder zullen gaan toenemen. Dit kan tevens leiden tot een toenemende druk op de premies. Veranderend weer kan daarmee leiden tot een gewijzigd risicoprofiel, wat impact kan hebben op de kapitaaleisen en het herverzekeringsprogramma van de verzekeraar.

Transitierisico's

Het risico bestaat dat indien een (grootschalige) energietransitie plaatsvindt, de investeringen in CO₂-intensieve sectoren minder waard worden. Ook een nieuw klimaatbeleid (met toenemende regulering en normering vanuit de overheid tot gevolg), technische ontwikkelingen en/of een verandering van de voorkeuren van consumenten kunnen invloed hebben op de marktwaarde en kredietwaardigheid van bedrijven, of kan het vertrouwen in bedrijven aantasten wanneer deze een negatieve impact op het klimaat hebben. Zo kunnen de risico's ten gevolge van de transitie naar een klimaatneutrale economie leiden tot een afwaardering van leningen aan, en beleggingen in, bedrijven.

In het DNB-rapport "De Nederlandse financiële sector veilig achter de dijken?"¹ zijn klimaatgerelateerde financiële risico's nader in kaart gebracht. Dit rapport biedt verzekeraars een handvat voor het in kaart brengen van relevante klimaatgerelateerde risico's.

Ook wereldwijd is er toenemende aandacht voor de impact van klimaatgerelateerde risico's op de financiële sector. Zo publiceerde het Network for Greening the Financial System (NGFS) een rapport² waarin het erkent dat klimaatgerelateerde risico's een bron van financiële risico's vormen en beschrijft de International Association of Insurance Supervisors (IAIS) – in samenwerking met het Sustainable Insurance Forum (SIF) – hoe klimaatgerelateerde risico's de verzekeringssector kunnen raken (zie het 'IAIS/SIF Issues Paper'³). De Europese autoriteit voor verzekeringstoezichthouders EIOPA heeft recent een opinie gepubliceerd⁴ die ingaat op de behandeling van klimaatgerelateerde risico's in Solvency II. De Europese Commissie zal deze opinie in overweging nemen. De uiteindelijke impact op de huidige wet- en regelgeving is op dit moment nog onduidelijk.

Uit DNB onderzoek 'Op waarde geschat'⁵ blijkt dat ook andere duurzaamheidsrisico's (o.a. verlies aan biodiversiteit) relevant zijn voor de sector. DNB moedigt instellingen aan ook hiermee aan de slag te gaan in hun risicomanagement.

1 DNB rapport 'De Nederlandse financiële sector veilig achter de dijken?': https://www.dnb.nl/binaries/1706275_Klimaatverandering_NL%20WEB_def_tcm46-363851.pdf?2019072417

2 Toelichting NGFS en link naar het rapport 'A call for action': <https://www.dnb.nl/over-dnb/samenwerking/network-greening-financial-system/index.jsp>

3 IAIS Issues Paper on Climate Change Risks to the Insurance Sector: <https://www.iaisweb.org/page/supervisory-material/issues-papers/file/76026/sif-iais-issues-paper-on-climate-changes-risk>

4 EIOPA Opinion on Sustainability within Solvency II: <https://eiopa.europa.eu/Pages/News/EIOPA-issues-opinion-on-sustainability-within-Solvency-II.aspx>

5 DNB onderzoek 'Op waarde geschat': https://www.dnb.nl/binaries/Rapport%20Op%20waarde%20geschat.%20Duurzaamheidsrisico's%20oen%20doelen_tcm46-381617.pdf

Uitgangspunten behandeling van klimaatgerelateerde risico's in de ORSA

Gezien de potentiële impact van klimaatgerelateerde risico's verwacht DNB van verzekeraars dat ze de invloed van deze (fysieke en transitie-) risico's op hun risicoprofiel analyseren en beschrijven, en indien er sprake is van een materieel risico hiervoor een ORSA-scenario uitwerken.

Op basis van de ORSA-inzendingen 2018 heeft DNB geanalyseerd in hoeverre Nederlandse verzekeringsmaatschappijen aandacht besteden aan klimaatgerelateerde risico's in hun ORSA. Op basis van de uitkomsten van deze analyse heeft DNB uitgangspunten geformuleerd. De uitgangspunten in deze *Good Practice* zijn bedoeld om een handvat te bieden voor de uitwerking van klimaatgerelateerde risico's in een ORSA-scenario. DNB ziet dat instellingen steeds meer aandacht hebben voor klimaatgerelateerde risico's en DNB verwacht dat de kennis hierover, en de ontwikkeling van scenario's, zich in de toekomst verder zullen ontwikkelen. De uitgangspunten hieronder bieden hier voldoende ruimte voor.

DNB beschouwt het als een *Good Practice* dat instellingen deze uitgangspunten verwerken in hun ORSA.

1. Brancheoverstijgend

Zowel fysieke risico's als transitierisico's kunnen zich materialiseren op de activazijde van de balans van een verzekeraar, ongeacht de activiteiten die de instelling ontplooit. DNB ziet het als een *Good Practice* wanneer een verzekeraar de impact van deze beide risico's op de activazijde van haar balans meeneemt. De volgende uitgangspunten zijn van toepassing voor alle typen verzekeraars:

1. De verzekeraar gaat na wat de gevolgen kunnen zijn van fysieke risico's en transitierisico's op de activazijde van de balans.

Fysieke risico's

Ondanks dat de ORSA-inzendingen nog weinig praktijk voorbeelden laten zien van het meenemen van fysieke risico's in de scenario's, zou hierbij bijvoorbeeld gedacht kunnen worden aan:

1. schade aan onderpand in vastgoedfinancieringen, beleggingen of uitzettingen in andere vastgoed beleggingen;
2. afwaardering van obligaties en aandelen van bedrijven waarvan de bezittingen of het proces zijn blootgesteld aan de fysieke effecten van klimaatverandering.

Transitierisico's

Praktijkvoorbeelden van scenario's uit de ORSA-inzendingen voor het incorporeren van transitierisico's zijn:

1. Afwaardering van leningen aan en beleggingen in bedrijven met een grote CO₂-footprint die gevoelig zijn voor een energietransitie (*stranded assets*).
2. Afwaardering van hypotheek en beleggingen in niet duurzaam vastgoed.
3. Toename van de risico's voor hypotheek, obligaties en ondernemingen die transitiegevoelig zijn waardoor er hogere kapitaalbuffers moeten worden aangehouden voor deze assets.

In de scenario's wordt rekening gehouden met het transitierisico van mogelijk ingrijpen door de overheid. Concreet praktijkvoorbeeld hiervan is de invoering van een CO₂-belasting. Hierdoor komt het bedrijfsmodel onder druk te staan van bedrijven die veel CO₂ uitstoten. De DNB energietransitie-stresstest, waarin de financiële impact van vier disruptieve energietransitie scenario's wordt geanalyseerd, biedt handvatten voor een verdere uitwerking van transitiescenario's.

2. Branchespecifiek

De impact van klimaatgerelateerde risico's op de passivazijde is sterk afhankelijk van de producten die de verzekeraar aanbiedt. Om deze reden is in de onderstaande uitgangspunten een uitsplitsing gemaakt naar branche. Deze uitgangspunten komen in aanvulling op bovengenoemde brancheoverstijgende punten.

2.1 Schadeverzekeraars

Uit de door DNB uitgevoerde analyse op de ORSA's uit 2018 blijkt dat schadeverzekeraars verschillende uitgangspunten hanteren voor het verwerken van klimaatgerelateerde risico's in de ORSA. Verzekeraars gebruiken daarbij verschillende stresstesten:

- EIOPA Stress Test 2018
- DNB-stresstest schade 2017

Daarnaast zien we ook dat sommige schadeverzekeraars gebruik maken van een eigen scenario. DNB destilleert hieruit verschillende uitgangspunten, die samen de volgende twee good practices vormen:

1. De verzekeraar maakt voor de aannames in het klimaatgerelateerde ORSA-scenario gebruik van de uitgangspunten uit relevante stresstesten. Hierbij kan onder andere gebruik gemaakt worden van:
 - a. Uitgangspunten EIOPA Stress Test 2018, waarin EIOPA landspecifieke klimaatscenario's heeft voorgeschreven.
 - Voor Nederland was er één scenario: een extreem winterseizoen met vier zware stormen in Noordwest-Europa.

Voor de technische specificaties van dit EIOPA scenario verwijzen wij naar: "Insurance Stress Test 2018 Technical Specifications".⁶

- b. Uitgangspunten bij de DNB-stresstest schade 2017 waren scenario's waarmee de effectiviteit van het herverzekeringsprogramma kon worden gemeten. Het ging daarbij om de volgende scenario's:

- Een jaar met één zeer zware storm
- Een jaar met drie zware stormen
- Extreem weer met lokaal zware schade

Voor de gehanteerde aannames in deze scenario's verwijzen wij naar de DNB-stresstest schade 2017.

- c. Uitgangspunten voor de prudential regulation authority (PRA)-stresstest 2019 waren drie scenario's met uiteenlopende fysieke en transitierisico's:
 - Plotselinge, chaotisch verlopende overgang naar een CO₂-neutrale economie met hoog transitierisico en temperatuurstijging onder 2 graden.
 - Geleidelijke en geordende overgang naar een CO₂-neutrale economie met eveneens een temperatuurstijging lager dan 2 graden maar met minder transitierisico.
 - Geen beperking van de CO₂-uitstoot en dus geen transitierisico maar wel een temperatuurstijging van 4 graden.

De PRA schrijft Britse verzekeraars voor dat zij de gevolgen in kaart moeten brengen van deze drie scenario's. Voor de kwantitatieve impactbepalingen gaf de PRA aan hoe schadefrequenties en -hoogtes voor de natuurlijke catastroferisico's moesten worden geschokt in de verschillende scenario's.

Voor de technische specificaties, guidelines en instructies van de PRA-scenario's verwijzen wij naar hoofdstuk 7 "Climate Change Scenarios" van de "General Insurance Stress Test 2019".

⁶ EIOPA stresstest: https://eiopa.europa.eu/Publications/Surveys/EIOPA-BOS-18-189_Technical%20Specifications_v20180622.pdf

⁷ PRA Stresstest 2019: <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/prudential-regulation/letter/2019/life-insurance-stress-test-2019-scenario-specification-guidelines-and-instructions.pdf>

2. Relevante aspecten uit de klimaatscenario's van het KNMI worden meegewogen. Te denken valt hierbij aan de klimaatverandering bij een temperatuurstijging van 2, 3 of 4 graden. Bij een bepaalde temperatuurstijging hoort een door de verzekeraar te bepalen toename van de kansen op:
 - Hogere temperaturen, resulterend in langere periodes van droogte; voor een scenario valt te denken aan een temperatuurstijging van 2 en 3 graden.
 - Extreme buien, met een toename van de neerslagintensiteit en een hogere kans op hagelbuien en lokale zomerstormen.
 - Stijging van de zeespiegel met als gevolg een verhoogd risico op overstromingen.
 - Verschuivingen in wind- en stormpatronen.
3. In de ORSA wordt rekening gehouden met de mogelijke gezondheidsrisico's van klimaatverandering, waaronder de impact van een verandering in klimaatpatronen. In de ORSA 2018 inzendingen zien we dit in beperkte mate terugkomen. Bij verdere ontwikkeling van deze scenario's zou bijvoorbeeld gedacht kunnen worden aan hittestress, toename van allergieën en problemen aan de luchtwegen. Daarnaast kan een verandering in neerslag en temperatuur de seizoenvariatie dan wel de geografische spreiding van wateroverdraagbare ziekteverwekkers en infecties beïnvloeden.

2.2 Levens-, natura-uitvaart- en zorgverzekeraars

In het DNB-rapport "De Nederlandse financiële sector veilig achter de dijken?" worden verschillende mogelijke gevolgen van klimaatverandering voor levens-, natura-uitvaart en zorgverzekeraars uiteengezet. Denk hierbij aan een toenemende kans op hittegolven of natuurrampen met slachtoffers tot gevolg. Daarnaast zouden mogelijke aansprakelijkheidsclaims voor klimaatverandering kunnen toenemen.

Uit de ORSA 2018 analyse komt naar voren dat de impact van klimaatgerelateerde risico's voor levens-, natura-uitvaart, en zorgverzekeraars over het algemeen lastiger valt te duiden. Deze groepen verzekeraars richten zich in de ORSA-scenario's met name op het in kaart brengen van de indirecte effecten (o.a. wijziging levensverwachting) van klimaatgerelateerde risico's. DNB biedt drie uitgangspunten als Good Practice voor deze verzekeraars:

1. Indirecte effecten van klimaatgerelateerde risico's worden meegewogen in impactanalyses van de verzekeraar.
2. In de scenario's wordt rekening gehouden met een significante verhoging van de sterfte-aanname. Dit is ook als praktijkvoorbeeld naar voren gekomen uit de ORSA-inzendingen van 2018.

Q&A

Q – Verwacht DNB dat Nederlandse verzekeraars rekening houden met klimaatgerelateerde risico's?

A – Ja:

Het Europese toezichtraamwerk Solvency II schrijft in artikel 262 van de Gedelegeerde Verordening Solvency II voor dat de Own Risk and Solvency Assessment (ORSA) van een verzekeraar toekomstgericht moet zijn en het volgende omvat: *'de risico's waaraan de onderneming blootstaat of bloot zou kunnen staan, rekening houdend met potentiële toekomstige veranderingen in haar risicoprofiel die het gevolg zijn van de onderneming of van het economisch en financieel klimaat, waaronder operationele risico's'*. Tevens schrijft het raamwerk in richtsnoer 5 voor dat 'de onderneming elke ORSA, en de resultaten daarvan, met bewijsstukken moet staven en documenteren'. Gelet op de potentiële impact van klimaatgerelateerde risico's op zowel de activakant van de balans als de technische voorzieningen, verwacht DNB dat verzekeraars klimaatgerelateerde risico's in hun ORSA meenemen, door de invloed van deze risico's op hun risicoprofiel te analyseren en te beschrijven. DNB verwacht een weergave en toelichting van de uitkomsten van deze analyse in het ORSA rapport. Indien uit de analyse blijkt dat klimaatgerelateerde risico's niet als materieel worden gezien – bijvoorbeeld omdat de verzekeraar niet blootstaat of zou kunnen staan aan deze risico's – verwacht DNB dit terug te zien in deze toelichting.

Klimaatgerelateerde risico's voor de verzekeringssector zijn onder te verdelen in **fysieke risico's** en in **risico's** die voortvloeien uit de **transitie** naar een klimaatneutrale economie. Beide risico's kunnen zich vertalen in financiële risico's en daarmee gevolgen hebben voor verzekeraars. **Brancheoverstijgend** kunnen zowel

transitierisico's als fysieke risico's zich materialiseren op de activazijde van de balans van een verzekeraar, ongeacht de activiteiten die de instelling ontplooit:

- Uitzettingen zijn kwetsbaar voor de fysieke gevolgen van veranderd weer. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan schade aan (onderpand in) vastgoed of een afwaardering van bedrijven waarvan de bezittingen of het proces is blootgesteld aan de fysieke effecten van klimaatverandering (**fysiek risico**).
- Een nieuw klimaatbeleid vanuit de overheid (met mogelijk nieuwe regelgeving en strengere normeringen), technische ontwikkelingen en/of een verandering van de voorkeuren van consumenten kunnen invloed hebben op de marktwaarde en kredietwaardigheid van bedrijven (**transitierisico**), of kan het vertrouwen in bedrijven worden aangetast wanneer deze een negatieve impact op het klimaat hebben. Zo kunnen de risico's ten gevolge van de transitie naar een klimaatneutrale economie leiden tot een afwaardering van leningen aan en beleggingen in bedrijven.

De impact van klimaatgerelateerde risico's op de passivazijde is sterk afhankelijk van de producten die de verzekeraar aanbiedt. Specifiek voor **schadeverzekeraars** geldt dat zij directe gevolgen kunnen ondervinden van klimaatgerelateerde risico's in de vorm van stijgende schadelasten (claims), als gevolg van verandering van het klimaat en afwijkende weerpatronen, zoals extreme regenval of overstroming (fysiek risico).

Levens-, natura-uitvaart- en zorgverzekeraars kunnen te maken krijgen met veranderende patronen in claims door een veranderend klimaat. Denk hierbij aan een toename van (minder bekende) tropische ziektes in Europa en een toenemende kans op hittegolven of natuurrampen met slachtoffers tot gevolg. Dit heeft een impact op de verplichtingen van verzekeraars.

DNB heeft deze risico's verder uiteengezet in haar rapport "De Nederlandse financiële sector veilig achter de dijken?"

Indien er wel sprake is van een materieel risico, verwacht DNB dat de instelling hiervoor een relevant scenario uitwerkt in de ORSA. Dit geldt zowel voor fysieke als voor transitierisico's.

De door DNB gepubliceerde 'Uitgangspunten behandeling van klimaatgerelateerde risico's in de ORSA', als onderdeel van deze Good Practice, geeft hiervoor verdere guidance.

Medio 2018 heeft de Europese Commissie een verzoek aan de Europese verzekeringstoezichthouder EIOPA gestuurd met de vraag hoe duurzaamheid explicieter verwerkt kan worden in Solvency II. In dat kader heeft EIOPA recent een opinie gepubliceerd⁸. In haar Opinie wijst EIOPA onder andere op het belang van klimaatscenario-analyses, waarbij zij aangeeft dat die in de ORSA ondervangen kunnen worden. De Europese Commissie zal deze opinie in overweging nemen. De uiteindelijke impact op de huidige wet- en regelgeving is op dit moment nog onduidelijk.

⁸ EIOPA Opinion on Sustainability within Solvency II: <https://eiopa.europa.eu/Pages/News/EIOPA-issues-opinion-on-sustainability-within-Solvency-II.aspx>